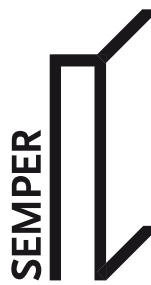

**STUDIA Z DZIEJÓW
ROSJI I EUROPY
ŚRODKOWO—
WSCHODNIEJ** tom XLVII

STUDIA Z DZIEJÓW ROSJI
I EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

-od 1991-
Wydawnictwo Naukowe

POLSKA AKADEMIA NAUK • INSTYTUT HISTORII
ZAKŁAD DZIEJÓW EUROPY XIX I XX WIEKU

STUDIA Z DZIEJÓW ROSJI
I EUROPY ŚRODKOWO–WSCHODNIEJ

TOM XLVII

Warszawa 2012

Publikacja dofinansowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Redakcja:

MAREK KAZIMIERZ KAMIŃSKI (redaktor naczelny),
ELŻBIETA ZNAMIEROWSKA-RAKK (zastępca redaktora naczelnego),
DANIEL BOČKOWSKI (sekretarz redakcji), TADEUSZ KISIELEWSKI,
ANDRZEJ KORYN, WOJCIECH MATERSKI

Komitet Redakcyjny:

WIESŁAW BALCERAK, HENRYK BUŁHAK, ANDRZEJ ESSEN,
MACIEJ KOŹMIŃSKI, PIOTR ŁOSSOWSKI, WITOLD SZULC,
ANDRZEJ NOWAK, MIECZYŚLAW TANTY, JACEK TEBINKA,
ROMUALD WOJNA, TADEUSZ WOLSZA, JANUSZ ŻARNOWSKI

Adres Redakcji

Rynek Starego Miasta 29/31, 00-272 Warszawa
e-mail: sdr@ihpan.edu.pl
<http://www.ihpan.edu.pl>

Okładkę projektowali
Anna i Leszek Kaćmowie

© Copyright by
Wydawnictwo Naukowe Semper®, Warszawa 2012
IH PAN, Warszawa 2012

© All rights reserved

Redakcja i Studio Graficzne:
ul. Mariensztat 8, 00-302 Warszawa,
tel./fax: (+48 22) 538 92 03
redakcja@semper.pl
<http://www.semper.pl>

Księgarnia Firmowa:
ul. Bednarska 20A, 00-321 Warszawa,
tel./fax: (+48 22) 828 49 73
handlowy@semper.pl
<http://sklep.semper.pl>

PL ISSN 1230-5057
Nakład 350 egz.

Printed in Poland

PROFESOR TADEUSZ KISIELEWSKI (1939-2012)

Nagle i niespodziewanie, po krótkiej, nieuleczalnej chorobie, odszedł nasz przyjaciel i wieloletni współpracownik „Studiów z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” profesor Tadeusz Kisielewski. Pozostanie na zawsze w naszej pamięci.

Tadeusz Kisielewski urodził się 14 lutego 1939 roku w Sierpcu. Tu przeżył wojnę i tu w 1956 roku ukończył szkołę średnią. Wywodził się z głęboko patriotycznej i antykomunistycznej rodziny, co nie ułatwiało mu życia. Jeszcze w szkole zakochał się w historii i swoją dalszą drogę związał z tą właśnie dziedziną nauki. Studia historyczne ukończył na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracę magisterską pisał pod kierunkiem profesora Witolda Łukaszewicza. W 1964 roku wstąpił do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Działał w kole przy Uniwersytecie Warszawskim. Dość szybko znalazł zatrudnienie w Zakładzie Historii Ruchu Ludowego, a następnie w Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, skąd jednak został zwolniony m.in. za dopuszczenie do druku książki *Krótki zarys historii ruchu ludowego*, której był współautorem.

Po zwolnieniu zajął się finalizowaniem rozprawy doktorskiej pt. *Heroizm i kompromis. Portret zbiorowy działaczy ludowych. Część I: okres zaborów*, którą obronił w 1973 roku w Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Warszawie. Druga część badań pt. *Heroizm i kompromis. Portret zbiorowy działaczy ludowych. Część II: Rzeczpospolita, wojna i okupacja. Polska Ludowa*, która ukazała się drukiem w 1979 roku, stanowiła podstawę habilitacji. Całość doczekała się wielu niezwykle przychylnych recenzji.

Po 1989 roku profesor Tadeusz Kisielewski zakończył niezwykle udany okres badań nad ruchem ludowym (3 monografie oraz kilkadziesiąt artykułów) i zajął się badaniami polskiej polityki w okresie międzywojennym oraz latach II wojny światowej. Od tego czasu ukazało się kilka niezwykle ważnych i znaczących monografii poświęconych m.in. premierowi Mikołajczykowi i relacjom polsko-czechosłowackim. Do najważniejszych zaliczyć można książkę *Piłsudski, Sikorski... Mikołajczyk* (Warszawa 1991) oraz *Federacja Środkowo-Europejska. Pertraktacje polsko-czechosłowackie 1939-1943* (Warszawa 1991). Druga z wymienionych odbiła się szerokim echem, zarówno w środowisku polskich, jak i czeskich historyków. Stała się też podstawą do nadania, na wniosek Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych, w oparciu o całokształt pracy naukowej, tytułu profesora.

W późniejszych latach spod pióra profesora Tadeusza Kisielewskiego wyszły m.in. prace: *Spory o ustrój Polski Niepodległej 1939-1943. Dokumenty* (Częstochowa 1994), *Partia i literaci. Dokumenty biura politycznego KC PZPR 1959* (Łowicz 1996), *Październik 1956 – punkt odniesienia. Mozaika faktów i poglądów. Impresje historyczne* (Warszawa 2001) oraz *Partii portret własny. Polityka i świadomość z PZPR – studium upadku* (Warszawa 2011). Był też współautorem i redaktorem wielu cennych opracowań zbiorowych i wydań dokumentów. Warto w tym miejscu przypomnieć najważniejsze: *Czy Europa Środkowo-Wschodnia mogła wybić się na niepodległość*

(razem z Norbertem Kasparkiem, Olsztyn 1996), *Droga ku wojnie. Polityka europejska i amerykańska w przededniu drugiej wojny światowej* (Bydgoszcz 1999), *Polska i wieś na drodze do Unii Europejskiej* (razem z Andrzejem Wojtasem, Bydgoszcz 2004) oraz z Tomaszem Koczurem *Archiwum polityczne emigranta. Kolekcja Józefa Rzemieniewskiego (1946-1987). Wybór dokumentów* (Bydgoszcz 2002).

Ostatnimi pracami, które chciałbym w tym miejscu przywołać, były dwie książki zawierające retrospektywne spojrzenie na życie profesora oraz jego badania. Pierwsza ukazała się w Bydgoszczy w 2003 roku i była zatytułowana *Własnym kursem. Wybór pism historycznych i politycznych z lat 1967-2003 z komentarzami*. Zawierała blisko 40 studiów i artykułów napisanych i opublikowanych w czasopismach naukowych i prasie codziennej, dotyczących wszystkich pól zainteresowań profesora Tadeusza Kisielewskiego. Druga praca, wydana w Bydgoszczy w 2009 roku, nosiła tytuł *Czas przeszły terażniejszy* i była spojrzeniem wstecz profesora na swe życie, na dzieje swej rodziny oraz przyjaciół w trudnym okresie powojennej Polski.

Profesor Tadeusz Kisielewski był doskonałym nauczycielem akademickim oraz aktywnym działaczem ruchu ludowego. Pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie, Mazowieckiej Wyższej Szkole Humanistyczno-Pedagogicznej w Łowiczu, Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie oraz Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W 1980 roku stanął na czele redakcji „Zielonego Sztandaru”. Jako działacz Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w trudnym okresie pierwszej Solidarności starał się maksymalnie ograniczać wpływy PZPR oraz rzetelnie relacjonować konflikt pomiędzy władzami komunistycznymi a związkowcami z Solidarności. Po wybuchu stanu wojennego zrzekł się piastowanego stanowiska, co odnotowała nawet Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa, i powrócił do Zakładu Historii Ruchu Ludowego. Za swoją niepokorność wykluczony został w 1988 roku ze struktur ZSL oraz zwolniony ze stanowiska kierownika ZHRL. Niezrażony represjami współtworzył Ogólnopolski Społeczny Komitet Odrodzenia Ruchu Ludowego, marząc o budowie nowego Polskiego Stronnictwa Ludowego. Wypromował ponad 100 magistrów i licencjatów oraz jednego doktora. Recenzował wiele rozpraw doktorskich oraz przewodów habilitacyjnych. Na zawsze pozostanie w pamięci jako wybitny historyk i nauczyciel.

Daniel Boćkowski

WYTYCZNE REDAKCYJNE DLA AUTORÓW TEKSTÓW DO „STUDIÓW Z DZIEJÓW ROSJI I EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ”

Aby artykuł mógł zostać przyjęty do druku, musi spełniać następujące kryteria:

- Musi być wynikiem samodzielnych badań, niepublikowanych wcześniej w innych czasopismach.
- Musi otrzymać dwie pozytywne recenzje zgodnie z zasadami *double-blind review*.
- Musi być zgodny z zasadami zapory „ghostwriting”. Wszelkie ujawnione wypadki „ghostwriting” i „guest authorship” będą podawane do publicznej wiadomości na stronach internetowych naszego czasopisma. W uzasadnionych wypadkach Redakcja może zażądać danych o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów („financial disclosure”).
- Musi spełniać kryteria formalne i uwzględniać wskazówki redakcyjne.
- Do druku przyjmowane są artykuły w języku polskim i angielskim.

Struktura tekstu:

- Imię i nazwisko autora (u góry po lewej stronie).
- Ośrodek akademicki. Jeśli autor nie pracuje na uczelni, podajemy miejscowość (pod nazwiskiem autora). Jeśli instytucja zatrudniająca wymaga afiliacji, podajemy nazwę instytucji.
- Tytuł artykułu.
- Zarys treści: pod tytułem, objętość 400–700 znaków - krótka charakterystyka zawartości artykułu.
- Słowa kluczowe / keywords (max 5-7 słów lub fraz w języku polskim i angielskim).
- Treść artykułu.
- Tytuł w języku angielskim.
- Streszczenie w języku polskim oraz angielskim. Treść streszczenia w języku angielskim (1000-1800 znaków, maksymalnie strona A4). W tej części nie należy ograniczać się do omówienia treści. Należy przedstawić krótko również rezultat przeprowadzonej analizy, jak i główne konkluzje z niej płynące oraz omówić zastosowaną metodologię.
- Do artykułu należy dołączyć krótką notę o Autorze w języku polskim i angielskim (do 500 znaków). Proszę podać obowiązkowo pełny adres podstawowego miejsca pracy oraz aktualny adres e-mail. Są to dane niezbędne do indeksowania w CEJSH.

Zasady redakcyjne:

- Objętość artykułu od ½ do 1 i ½ ark. wydawniczego (8-25 zestandaryzowanych stron maszynopisu). Objętość dotyczy całości artykułu. W wypadku dłuższych artykułów i rozpraw prosimy o kontakt e-mailowy z Redakcją.
- Przyjmowane są teksty przygotowane za pomocą edytora pracującego w środowisku Windows (MS Word, OpenOffice) i Mac OS (MS Word, Pages).
- Wielkość czcionki 12 p, odstęp 1,5.
- Formatowanie wewnętrzne zgodne z zasadami ASEO (Academic Search Engine Optimization).

- Przesyłane pliki powinny zawierać niezbędne metadane (wypełnione pola w zakładce właściwości dokumentu).
- Tekst nie może być formatowany przy użyciu opcji dzielenia wyrazów, „miękkiego enter” (kombinacja shift + enter), „twardych spacji” (kombinacja „Space bar + shift”), podziału stron stopki i nagłówka. Wcięcia akapitowe winny być zaznaczone za pomocą tabulatora.
- Przypisy w artykułach przygotowanych w języku polskim podajemy zgodnie z przyjętymi zasadami akademickimi. Używamy przypisów dolnych. Źródła internetowe podajemy wg zasady: Ryan M., *Drought takes toll on Iraq revival efforts*, Reuters.com, <http://www.reuters.com/article/idUSTRE56N01Q20090724> [dostęp 15.10.2011].
- Przypisy w artykułach nadesłanych w języku angielskim formatujemy zgodnie z zasadami stylu APA 5th. Literaturę cytowaną w artykule zapisujemy skróconym systemem bibliograficznym (Gillies 2001: 18) (Pieńkos 2003: 129). W wypadku podjęcia polemiki, dodatkowego wywodu, zamieszczania dodatkowych komentarzy, dopuszcza się stosowanie przypisów dolnych. W wykazie bibliograficznym kolejne pozycje wymienia się w porządku alfabetycznym. Tytuły tomów piszemy kursywą. W wypadku cytowania tekstu z czasopism lub z prac zbiorowych tytuł artykułu i tytuł tomu pisany jest kursywą. Należy pamiętać o podaniu stron.

Artykuły przesyłamy w postaci elektronicznej, w formie załącznika, drogą e-mailową na adres: sdr@ihpan.edu.pl. Nie wymagamy przesyłania artykułu na nośnikach elektronicznych, chyba że został wydrukowany i przesłany tradycyjną pocztą na adres Redakcji.

Termin nadsyłania materiałów do kolejnego rocznika upływa z dniem 30 czerwca każdego roku.

O przyjęciu artykułu do druku autorzy powiadomieni zostają najpóźniej do końca września danego roku.

W wypadku potrzeby poprawienia bądź uzupełnienia złożonego tekstu zgodnie z wytycznymi recenzentów czas wykonania tych zmian mija 30 października danego roku. Brak poprawionego tekstu oznacza przesunięcie go do następnego numeru.

ZASADY RECENZOWANIA ARTYKUŁÓW W „STUDIACH Z DZIEJÓW ROSJI I EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ”

Procedura recenzowania artykułów odbywa się zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego opublikowanymi w broszurze „Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce”, Warszawa 2011.

- Autorzy, nadsyłając artykuł, wyrażają tym samym zgodę na proces jego recenzji.
- Nadesłane artykuły są poddawane ocenie formalnej przez Redakcję, a następnie odsyłane do recenzji. Oceniane są zawsze przez dwóch recenzentów zewnętrznych, którzy nie są członkami Redakcji pisma.
- Recenzje mają formę pisemną. Wzór recenzji umieszczony jest na stronie internetowej czasopisma.
- Recenzowane artykuły nie są wysyłane do recenzentów z placówki afiliowanej przez autora.
- Prace recenzowane są anonimowo. Autor nie pozna nazwisk recenzentów, a recenzenci nazwiska autora.
- Artykułowi nadawany jest kod identyfikujący go na dalszych etapach procesu wydawniczego. Autor zawsze zostaje poinformowany o wynikach recenzji.
- Lista recenzentów współpracujących ze Studiami publikowana jest co roku w czasopiśmie oraz na stronie internetowej.

SPIS TREŚCI

Profesor Tadeusz Kisielewski (1939-2012)	7
--	---

STUDIA

Hanna Marczewska - Zagdańska, Listy z Europy Lajosa Kossutha do „New York Times” (1853-1856)	9
Janusz Gruchała, Politycy galicyjscy wobec sytuacji wewnętrznej w Austro-Węgrzech w końcu pierwszej wojny światowej (1917-1918)	31
Renata Zawistowska, Prekmurje – oderwanie od Węgier i przyłączenie do Słowenii (1919-1920)	49
Michał Jerzy Zacharias, Od stalinizmu do „herezji”. Myśl polityczna Milovana Đilasa w latach 1941-1949	76
Adam Rafał Kaczyński, Sowieckie organy bezpieczeństwa na Wołyniu w latach 1944-1947	117
Iskra Baewa, W przeddzień krachu – stosunki bułgarsko-radzieckie w latach osiemdziesiątych	139

DOKUMENTY I MATERIAŁY

Marek Wojnar, Zachód i Step w dziejach Rusi i Rosji – dualizm cywilizacyjny w piśarstwie historycznym Lwa Gumilowa	156
Małgorzata Gmurczyk - Wrońska, Adwokat wobec rosyjskiego systemu karnego i politycznego – przykład Stanisława Patka	182
Małgorzata Gmurczyk - Wrońska, Stanisław Patek w świetle raportów rosyjskich urzędników	201
Joanna Gierowska - Kałuża, „Depozyty” Walerego Sławka przechowywane w Moskwie. („Biuro Detaszowane Oddziału II Naczelnego Dowództwa 1919”)	208
Marek Kazimierz Kamiński, Ewa Orloff, Wojenne plany Hitlera w 1937 roku	273
Krzysztof Langowski, Początki działalności Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku (1943-1956)	287

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Aleksandra Leinwand, Gentlemani o barbarzyńcach	327
Jacek Adamczyk, Nowa synteza dziejów Słowacji	339

<i>Rozstrzelać Polaków. Ludobójstwo Polaków w Związku Sowieckim w latach 1937-1938. Dokumenty z Centrali</i> , opracował Tomasz Sommer, Warszawa 2010, 3S Media, seria Biblioteka Wolności, ss. 277, 3 nlb – Romuald Wojna	354
Serhii M. Plokhyy, <i>Yalta. The Price of Peace</i> , Viking, New York 2010, S. xxiii, 451 – Ewa Cytowska	358
Antoni Cetnarowicz, <i>Odrodzenie narodowe w Istrii w latach 1860-1907</i> , Uniwersytet Jagielloński, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagiellonica”, Kraków 2010, ss. 264 – Mieczysław Tanty	364
Peter Sokolovič, <i>Hlinkova Garda 1938-1945, Ústav pamäti naroda</i> , Bratislava 2009, ss. 559 – Renata Zawistowska	366
<i>Dwie dekady zmian: Rumunia 1989-2009</i> , red. nauk. Karina Paulina Marczuk, Difin, Warszawa 2009 – Alicja Sowińska-Krupka	371
Orlando Figes, <i>Szepty. Życie w stalinowskiej Rosji</i> , tłum. Władysław Jeżewski, Magnum, Warszawa 2008-2010 – Adrianna Sznapik	382
Sławomir Łukasiewicz, <i>Trzecia Europa. Polska Myśl federacyjna w Stanach Zjednoczonych 1940-1971</i> , Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa-Lublin 2010, s. 436 – Krzysztof Langowski	393

ŻYCIE NAUKOWE

Posiedzenia Zakładu Dziejów Europy XIX i XX w. w IH PAN w Warszawie (5 października 2010 – 27 września 2011)	398
--	-----

IN MEMORIA

Janusz Gruchała (24 VIII 1949 – 21 XI 2011)	400
Wytyczne redakcyjne dla autorów tekstów do „Studiów z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”	403
Zasady recenzowania artykułów w „Studiach z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”	405

AUTORZY ARTYKUŁÓW I ROZPRAW

Prof. dr hab. Hanna Marczevska-Zagdańska,
profesor w Instytucie Historii PAN w Warszawie

Prof. dr hab. Janusz Gruchała,
profesor zwyczajny na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach

Dr Renata Zawistowska,
adiunkt na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie

Mgr Krzysztof Langowski,
Instytut Piłsudskiego w Nowym Jorku

Prof. dr hab. Michał Zacharias,
profesor zwyczajny na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Mgr Adam Rafał Kaczyński,
doktorant w Instytucie Historycznym UW

Dr Iskra Baewa,
Associate Professor at Sofia University

